

УДК 35.088.6:331.36

В. Карпук

ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ

Розглянуто стан вітчизняної системи професійного навчання державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування у дистанційному форматі.

Ключові слова: дистанційне навчання, безперервна освіта, тьютор, дистанційні курси, професійне навчання, інформаційно-комунікаційні технології.

Одним із продуктів сучасного інформаційного прогресу у сфері освіти є дистанційне навчання (далі – ДН), яке отримує, на сьогодні, все більшого визнання як у світі загалом, так і в Україні зокрема [1 – 8]. Застосування вказаного типу навчання призводить до зміни методології сучасної освіти, тобто новітні знання формують основу для реалізації потреб освіти і становлять один із важливих факторів розвитку інформаційного суспільства.

Метою дослідження є формування безперервності та індивідуалізації професійного навчання державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування (далі – управлінців, слухачів) шляхом впровадження освітніх послуг у дистанційному форматі.

Об’єктом дослідження є система дистанційного навчання державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, предметом – організація навчального процесу у дистанційному форматі.

Інформатизація освіти в Україні є одним із найважливіших механізмів, що зачіпає основні напрями модернізації освітньої системи. Сучасні інформаційні технології відкривають нові перспективи для підвищення ефективності освітнього процесу. Змінюється сама парадигма освіти. Велика роль надається методам активного пізнання, самоосвіті, дистанційним освітнім програмам.

Саме дистанційні технології навчання можна розглядати як природний етап еволюції традиційної системи освіти “від дошки з крейдою” до “електронної дошки” й комп’ютерних навчальних систем, від книжкової бібліотеки – до електронної, від звичайної – до віртуальної аудиторії [9].

Аналіз упровадження методу дистанційного навчання свідчить, що до реального контингенту його потенційних слухачів (учасників) можна віднести тих, хто є територіально віддаленими від освітнього закладу.

Методи дистанційного навчання знайшли своє застосування в низці вітчизняних вищих навчальних закладів (далі – ВНЗ) та закладах післядипломної освіти, вони регламентовані законодавчими та нормативно-правовими актами [10 – 16], однак у широкому запровадженні цього освітнього формату є досить багато проблем. І не лише технічного спрямування (як от, забезпечення широкого доступу до глобальної інформаційної мережі Internet чи недостатньої матеріальної комп’ютерної бази). На початку навчання багато хто із слухачів не можуть звикнути до цієї форми навчання, яка передбачає самостійне опанування змісту модулів, та до нової ролі викладача, який перетворився на наставника (тьютора) та допомагає їм у засвоєнні матеріалів курсів, координує і скеровує отримані ними знання у потрібне русло.

Певний досвід організації дистанційного навчання має Львівський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України (далі – ЛРІДУ НАДУ), який започаткував цей процес ще у 2002 р. за підтримки відділу преси, освіти і культури Посольства США в Україні в рамках проекту “Дистанційне навчання для муніципалітетів України”, який був скерований на організацію навчання представників органів державної влади та органів місцевого самоврядування, неурядових організацій, академічних та дослідницьких установ, підприємницьких структур та міжнародних організацій. Принцип такого навчання полягав у тому, що всі навчальні матеріали дистанційних курсів розповсюджують через електронну пошту (e-mail). Нами була обрана вказана технологія тому, що в більшості районів, міст та селищ як Західного регіону України, так і всієї держави загалом, на той час не була розвинута комп’ютерна інфраструктура, і лише за допомогою електронної пошти, безкоштовно створивши собі власну електронну скриньку (наприклад, в Інтернет-кафе чи Інтернет-клубі тощо) кожен користувач міг отримувати навчальні матеріали на її адресу. Для зручності, також для друку матеріалів, використовувалися електронні носії (CD або дискети) [17, 18].

Починаючи із 2006 р. ЛРІДУ НАДУ започаткував дистанційне навчання для отримання кваліфікаційного рівня магістра державного управління. Більшість слухачів, які навчаються за цією формою навчання в ЛРІДУ НАДУ, відзначають, що за час навчання вони опанували вміння самостійної роботи, підвищили свій рівень знань і отримали впевненість у своїх силах та планах на майбутнє. Тобто вони схвально сприймають таку форму навчання.

Наразі потенціал дистанційних технологій оцінюється досить високо, однак до можливої заміни традиційних освітніх технологій дистанційними поки що ставляться з обережністю. Часто висловлюється думка про те, що будь-якій людині необхідно надавати альтернативу й свободу вибору технологій навчання. Але є переконання, що за дистанційними технологіями – майбутнє. Як свідчить досвід, слухачі, що навчаються дистанційно, даптованіші до зовнішніх умов, вони самостійніші, товариські й комунікабельні, впевнено приймають важливі рішення, тому їм у сучасному світі управлінських технологій буде легше призвичаїтись до змін державної політики та адаптації державної служби України до стандартів ЄС тощо.

На сьогодні вважається, що дистанційне навчання, яке здебільшого здійснюється через Інтернет, у сутності є логічним продовженням досвіду заочного навчання, але вже на якісно іншому, вищому рівні. Та практика показує: єдине, що поєднує традиційне заочне навчання й класичну форму дистанційного навчання на основі Інтернет-технологій, – це відсутність очного спілкування між викладачами й слухачами. Але така можливість у них є під час настановчих та екзаменаційних сесій. Завдяки широким можливостям таких комунікацій (зокрема і слухачів поміж собою), дистанційне навчання виявилось ефективним не тільки для заочної освіти. Популярною стала методика так званого розподіленого навчання, що поєднує традиційні методи спілкування викладача й слухачів на лекціях і семінарах в аудиторії, а також синхронні (одночасні) та асинхронні (із затримкою в часі) контакти через Інтернет.

Основою навчально-пізнавальної діяльності є психологічні зміни особистості, тому під час дистанційного навчання їх необхідно суворо дотримуватися, враховуючи при цьому специфіку самого навчання, що кардинально підвищує інтерактивність освітнього процесу [19]. Упровадження елементів дистанційного навчання довело

важливість розробок цих курсів, з урахуванням низки психологічних принципів, які впливають на якість дистанційного навчання.

Електронні версії підручників, що стали основою для створення дистанційних курсів (у ЛРІДУ НАДУ було розроблено 10 курсів), як і традиційні підручники, не завжди вирішують проблеми самостійної діяльності слухачів в одержанні знань. Ці програмні продукти лише створюють так зване віртуальне навчальне середовище, в якому і проходить дистанційне навчання. Але тут уже виникають такі психологічні проблеми, як відсутність досвіду самостійної роботи (насамперед, для слухачів першого року навчання), недостатня воляова саморегуляція, вплив групових апаратів тощо.

Тому розробникам дистанційних курсів доцільно звернути особливу увагу (на початковому етапі викладання курсу) на необхідність детального планування навчальної діяльності, її організації, чіткого формування цілей і завдань навчання. Слухачі повинні чітко розуміти призначення запропонованих курсів. Від змісту матеріалу, що визначає структуру й рівень їхніх пізнавальних інтересів (загальних або спеціальних), значною мірою залежить ефективність всього навчального процесу.

Пізнавальні процеси слухачів безпосередньо впливають на засвоєння навчального матеріалу. Звідси випливає, що розробляючи навчально-методичні матеріали (комплекси) для дистанційного навчання, необхідно брати до уваги психологічні закономірності сприйняття, пам'яті, мислення, уваги, а також вікові особливості слухачів (здебільшого слухачами магістерської програми “Державне управління” є державні службовці та посадові особи місцевого самоврядування, які мають уже базову вищу освіту та певний досвід в управлінській практиці). Врахування цих особливостей сприятиме підвищенню рівня сприйняття інформації та засвоєнню навчального матеріалу. Другий атрибут психологічного комфорту в процесі дистанційного формату навчання досягається стійким зворотним зв'язком між слухачем і викладачем.

Отже, особистісні характеристики викладачів у системі ДН мають важливе значення для забезпечення відповідного психологічного комфорту тим, хто вчиться. Але яким би чином не був організований зворотний зв'язок, дуже важливо забезпечити його регулярність відповідно до графіка, щоб слухачі мали поняття про систему вивчення курсу. У випадку реалізації дистанційного навчання в ЛРІДУ НАДУ всі слухачі отримують робочий зошит курсу, в якому зазначено всі види їх практичної діяльності упродовж вивчення курсу та терміни виконання цих завдань у дистанційному режимі.

Дистанційні курси пропонують слухачам відповідні елементи самоменеджменту, які неможливо реалізувати при підготовці у звичайному режимі (наприклад, аудиторні заняття), тобто таке навчання дає змогу проходити весь навчальний курс у власному темпі. Це дає змогу уникати пропусків у процесі вивчення, у випадках, якщо слухач повинен відірватися від курсу через зовнішні проблеми або просто не вловлює зміст матеріалу. Психологічно, елемент “власний темп” – одна з тих особливостей, що робить дистанційне навчання таким ефективним.

Отже, здебільшого дистанційне навчання за своїми характеристиками дуже відрізняється від традиційного. Підготовка до використання дистанційних навчальних курсів повинна починатися із детального аналізу: цілей навчання, дидактичних можливостей нових технологій передання навчальної інформації, вимог до технологій навчання з погляду навчання конкретним дисциплінам, що і було зроблено відповідним чином у ЛРІДУ НАДУ при організації викладання магістерської програми “Державне управління”.

Навчальний процес слухачів за цією формою навчання здійснюється під час очних сесій (настановчі/вступні, екзаменаційні, літні школи) та в міжсесійний період (10-тижневі семестри).

Настановчі/вступні та екзаменаційні сесії терміном до одного тижня проводяться чотири рази на рік і призначені для:

- проведення інструктивних заходів стосовно загальних питань організації ДН;
- проведення лекцій, практичних і семінарських занять із дисциплін, що вивчаються дистанційно в міжсесійний період;
- проведення консультацій та очного підсумкового контролю успішності засвоєння програм навчальних дисциплін, що вивчалися.

Двотижневі літні школи інтенсивного навчання організуються один раз на рік і скеровані на вивчення дисциплін навчальної програми (іноземних мов, мистецтва ділового спілкування тощо) у режимі інтенсивних тренінгів.

У міжсесійний період (10-тижневі семестри) слухачі, навчаючись дистанційно (без відриву від основної діяльності), зокрема, через комп'ютерну систему управління навчальним процесом “Прометей”:

- освоюють теоретичний матеріал (навчально-методичний комплекс);
- складають тести для самоконтролю;
- виконують практичні завдання;
- беруть участь у семінарських заняттях, ділових та ролевих іграх, інших видах групових занять (у синхронному (Інтернет-чат) та асинхронному режимах (Інтернет-форум)).

Система “Прометей” [20] – це програмна оболонка, яка не лише забезпечує дистанційне навчання і тестування слухачів, але й дає змогу керувати всією діяльністю віртуального навчального закладу, що сприяє швидкому впровадженню дистанційного навчання і переходу до комерційного використання. Зокрема, ця система розрахована для організації дистанційного навчання невеликих груп слухачів та є сформованою із складових організації і управління навчальним процесом. Дозволяє проводити навчання та перевірку знань у корпоративних мережах і мережі Internet, окрім того, її можна використовувати як додатковий ресурс для традиційних форм навчання. Одна із головних можливостей цієї системи – це створення розгалуженого освітнього середовища, яка дає змогу організувати ефективну взаємодію філій з використанням сучасних мережевих технологій. Інформація про курси і самі навчальні матеріали в електронному вигляді пересилаються з навчально-методичних центрів у регіональні відділення, а керування самим навчальним процесом здійснюється децентралізовано: регіональні відділення самостійно працюють із слухачами та передають в навчально-методичні центри результати перевірки знань або навчання.

Перевагами цієї системи є:

- універсальна оболонка, яка дозволяє проводити дистанційне навчання з різних предметних областей;
- простота засвоєння, невисокі вимоги до комп'ютерів слухачів;
- можливість використання без доробок електронних курсів будь-яких форматів;
- значна кількість навчальних місць для слухачів;
- можливість об'єднання декількох систем в одну систему освіти.

Організація навчання забезпечується:

- реєстрацією на курси як в електронному магазині;

- календарними планами вивчення курсів;
- новим принципом організації навчально-методичних матеріалів (до кожного певного курсу можна закріпити різну кількість електронних підручників);
- програмами навчання, які об'єднують декілька курсів;
- контролем за діяльністю учасників навчального процесу.

Навчальний процес містить:

- календарні плани вивчення курсів;
- систему тестування;
- організацію роботи в малих групах.

Слухачі, які навчаються за цією формою навчання, забезпечуються повним комплектом навчально-методичних матеріалів до кожної дисципліни, який містить:

- електронний інтерактивний/мультимедійний навчальний посібник;
- робочий зошит (із графіком і планом навчального процесу, завданнями та інформацією до всіх видів занять);
- доступ до електронних бібліотек;
- додаткові інформаційні матеріали на компакт-диску.

Інтерактивні засоби (електронна пошта, комп'ютерні комунікації й відеоконференції), які застосовуються в дистанційному (он-лайновому) форматі навчання, впроваджуються в освітній процес саме для того, щоб надати слухачам надійні (комфортні) умови взаємного спілкування (слухач – викладач, слухач – слухач), а також дати їм необмежені можливості самостійної інформаційної роботи.

Соціальними аспектами розвитку дистанційної освіти є її гнучкість та доступність. Дистанційні методи безумовно сприяють лібералізації освіти і її звільненню від прихильності до регламентованого місця розташування навчальних закладів різного рівня, до графіків і розкладів їхньої роботи. Завдяки можливості використання всіх переваг традиційних форм навчання, зокрема стандартизовані навчальні матеріали, апробовані процеси й процедури, дистанційна освіта розширює їхній спектр і робить їх доступнішими набагато більшої кількості споживачів.

Щодо фінансового аспекту організації дистанційного навчання, порівняно з традиційними формами, то до тепер вони є ще мало дослідженим. Не існує чіткого уявлення про загальні витрати на слухача, який навчається дистанційно, порівняно з його колегою, що закінчив традиційний курс вищого навчального закладу. Однак у цьому сенсі на користь дистанційної освіти свідчить той факт, що слухач, який навчається дистанційно, у процесі навчання має змогу працювати й одержувати заробітну плату (хоча й слухач денної чи заочної форми навчання теж, у принципі, не позбавлений такої можливості), оперативно вчитися без відриву від робочого місця, постійно удосконалювати професійні знання й навички, підвищуючи в такий спосіб свій кваліфікаційний рівень і статус на основному місці роботи.

Набагато зрозумілим виглядає позиція органів влади, працівники яких вчать за такою формою навчання. Їхня вигода від властивих такому утворенню гнучких методів навчання очевидна: при тому, що працівники постійно вдосконалюють свій професійний рівень і внаслідок цього стають більше корисними для них (місцевих та державних органів влади), вони не витрачають часу і коштів на поїздки до місця навчання й, практично, не відриваються від виробничого процесу, водночас значно підвищують свої навички з інноваційних технологій.

Література

1. Гриценко В. И., Кудрявцева С. Р., Колос В. В., Веренич Е. В. Дистанционное обучение: теория и практика. – К.: Наукова думка, 2004. – 375 с.
2. Вікторов В. Г., Шпекторенко І. В. Самоосвіта державних службовців у навчанні за професійною програмою підвищення кваліфікації: Навчально-методичний посібник. – Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2007. – 38 с.
3. Курси дистанційного навчання / В. І. Карпук, А. О. Чемерис, П. І. Шевчук. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2005. – 79 с.
4. Кухаренко В. М., Рибалко О. В., Сиротенко Н. Г. Дистанційне навчання: умови застосування: Навчальний посібник (Дистанційний курс). – 2-е вид., доп. / За ред. В. М. Кухаренка. – Харків: НТУ “ХПІ”; “Торсінг”, 2001. – 320 с.
5. Кухаренко В. М., Сиротенко Н. Г., Молодих Г. С., Твердохлебова Н. Є. Дистанційний навчальний процес: Навчальний посібник / За ред. В. Ю. Бикова та В. М. Кухаренка. – К.: Міленіум, 2005. – 292 с.
6. Кухаренко В. М., Сиротенко Н. Г. Тьютор // Основи професійної підготовки державних службовців: Навчальний посібник / За заг. ред. Є. І. Бородіна, В. Г. Логвінова, О. Ф. Мельникова, П. І. Шевчука. – К.: Міленіум, 2004. – 106 с.
7. Кухаренко В. М., Сиротенко Н. Г., Савченко М. В., Серверний В. А. Вчимося дистанційно // Основи професійної підготовки державних службовців: Навчальний посібник / За заг. ред. Є. І. Бородіна, В. Г. Логвінова, О. Ф. Мельникова, П. І. Шевчука. – К.: Міленіум, 2004. – 142 с.
8. Ромашко С. М. Інформаційні технології в державному управлінні // Основи професійної підготовки державних службовців: Навчальний посібник / За заг. ред. Є. І. Бородіна, В. Г. Логвінова, О. Ф. Мельникова, П. І. Шевчука. – Харків: Видавництво ХарРІДУ НАДУ “Магістр”, 2004. – 168 с.
9. Кухаренко В. М., Рибалко О. В., Сиротенко Н. Г. Дистанційне навчання: умови застосування... – 320 с.
10. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – Ст. 141.
11. Про освіту: Закон України №2984-III від 17.01.2002 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – №20. – Ст. 134.
12. Про Національну програму інформатизації: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – №27/28. – Ст. 181.
13. Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні: Указ Президента України №928/2000 від 31.07.2000 р. // www.rada.gov.ua.
14. Там само.
15. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні: Затверджено Постановою Міністерства освіти і науки України від 20.12.2000 р. // www.mon.gov.ua.
16. Положення про дистанційне навчання: Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України №40 від 21.01.2004 р. // www.mon.gov.ua.
17. Курси дистанційного навчання... – 79 с.
18. Шевчук П., Карпук В. Дистанційне навчання у формуванні професійної компетенції працівників органів державної влади // Вісник державної служби України. – 2005. – №2. – С. 37–40.

19. Шпекторенко І. В. Безперервна освіта державних службовців в Україні: зміст, проблеми, перспективи. – Дніпропетровськ: ДПІДУ НАДУ, 2006. – 36 с.
20. http://www.prometeus.ru/actual/01_products/products.html.

V. Karpuk

PECULIARITIES OF THE DISTANCE LEARNING OF PUBLIC SERVANTS

The domestic system state of professional studies of public servants and public servants of local self-government at the distance format is considered.

Key words: distance learning, continual education, tutor, distance courses, professional studies, information-communicative technologies.